

Protokol nahrávky*

Pamětník: Hana Trávová

Datum a místo natáčení: 22. 11. a 30. 11. 2016 v Praze

Natočil a zpracoval: Vilém Faltýnek

* Protokol nepředkládá ověřená fakta. Reprodukují informace v té podobě, jak je uvádí narátor, a to včetně jeho hodnocení. Případné vnější faktické korekce nebo zpřesnění jsou odlišeny hranatými závorkami.

1. NAHRÁVKA	
0:00:00	Představení pamětnice, narozena 10. září 1925 v Boru u Tachova. Po roce se rodina odstěhovala do Horního Litvínova u Mostu a v jejích šesti letech do Prahy. Otec neúspěšně podnikal v textilu. Jmenoval se Pavel Zentner, pocházel z Plzně, měl 5 sourozenců. Maminka Emilie (rozená Frankenfeldová) se narodila v Chotěšově u Plzně, vychodila obchodní školu, uměla čtyři jazyky a živila se v Karlových Varech překládáním. Po svatbě už zůstala v domácnosti. Bratr narátorky Bedřich se narodil 10. 6. 1931, zahynul za války.
0:05:37	Do školy začala chodit už v Praze, v Břevnově. Poté na gymnázium na Velvarské ulici, vzpomínka na učitelku tělocviku, která HT přivedla ke sportu (<i>později ji jmenuje jako Kněnickou</i>). Gymnázium kvůli rasovým zákonům nemohla dostudovat. Vzpomínka na chudinu, která žila v Břevnově pod skalami. Gymnázium studovala od roku 1936, na přání matky. – Židovství ve škole a v rodině, doma se projevovalo vlažně, v pátek zapalovali svíce, ale košer stravu asi neměli. Vánoce a Velikonoce neslavili. Jak vnímala odlišnost. Rodiče byli oba židovského původu.
0:16:16	Prostředí reformního reálného gymnázia. Učila se francouzštinu. Zážitek německé okupace 15. 3. 1939, všichni brečeli včetně učitelů. Když se okupace opakovala v roce 1968, uvažovala o emigraci. – Kamarádka spolužačka Věra Rejřířová hrála závodně házenou a přemluvila HT, aby taky hrála, za Republikán Praha XIX. V rodině se sport neobjeoval, ale rodiče jí nebránili. – Chodila i do Sokola a do Skauta, Sokol ale brzy Židy agilně vyloučil. V roce 1937 cvičila na sletu, do Skauta (přesněji Československý skaut) začala chodit na gymnáziu, jezdili na skautské tábory. Obsahový rozdíl mezi Sokolem a Skautem. Skaut byl všestrannější, nejen pohybová výchova. Psychofyzické otužování, sociální rozměr těchto činností, ovlivnilo ji to i jako budoucí pedagožku. Stejně jako tělocvikářka na gymnáziu ani ona studentkám nic neodpustila. – Otec byl veselý, komunikativní, rád hrál karty, houbařil, lovil, byl pro každou legraci. Maminka byla ta přísnější. Tenkrát se rodiče poslouchali a kantor byl autorita. Divadlo se ve škole nepěstovalo, nevzpomíná si.
0:32:45	Do gymnázia chodila jen do roku 1939/40. Poté pracovala jako au-pair v židovských rodinách, později v „Ringhofferovce“ při opracování stříbra (vyřezávání bižuterie), to bylo legální zaměstnání i s pojištěním. Mezitím úřady rodinu vystěhovaly do rozděleného bytu 4. kategorie v Růžové ulici na Praze 1. V tom bytě žili až do transportu. Otec pracoval pro Židovskou obec. Předtím ho zaměstnával bratr ve svém pražském velkoobchodě s dřevem. Proč otec sám jako obchodník neuspěl.
0:40:57	Židovská obec pořádala přeškolovací kurzy. Maminka si udělala kurz na manikuru a pedikuru, HT si udělala tělocvikářský kurz, který organizoval v Praze žijící německý emigrant Fredy Hirsch. Výuka probíhala v sále Roxy a v dnešním divadle v Dlouhé ulici. Obě budovy patřily Židovské obci. Dále se učili na Hagiboru. Fredy Hirsch – byl typický německý „turner“, byl zpočátku nesympatický, ale dělal to moc dobře, zajistil všestranný vhled do různých pohybových disciplín. Na Hagiboru měli praxi, starali se o mladší židovské děti. S některými se schází dodnes: Anda Lorenzová, Anna

	Hyndráková, Bohunka Havránková, Helga Hošková. – Čím byl Hirsch nesympatický. Hirsch vytvořil normální prostor pro děti a mládež. Vyprovokoval další lidi k podobným aktivitám, mnoha lidem prospěl. Mnozí dospělí tehdy neunesli střet své zodpovědnosti s minimálními možnostmi, neunesli dobu. HT doprovázela k transportu obě babičky, protože rodiče nemohli. Silné osobnosti se objevily i v Terezíně, někteří vychovatelé své svěřence neopustili a šli s nimi dobrovolně na smrt.
0:55:03	Rodina uvažovala na pokraji války o emigraci. Matka byla pro, otec rozhodně proti. Matka vyjednala v březnu 1939 pro oba v zahraničí práci, ale už nestihli odejít. – Příjezd do Terezína, rodina byla rozdělena, HT zůstala s maminkou. Nejprve bydlely v Hamburských, potom v Drážďanských kasárnách. Děti v Terezíně: recept na „chlebový dort“. Díky Fredymu měly děti i v Osvětimi dětský život. V Terezíně s Hirschem spolupracovala. Freddy ale brzy odjel do Osvětimi. HT skončila v truhlářské dílně, dělala těžkou práci se dřevem, stloukala rakve, řezala i na velkých pilách, pracovala na stavě baráků. HT zůstala v Terezíně až do konce války. Bratr Bedřich tam zemřel. – Rodina přijela do Terezína 20. 11. 1942. Babičky přijely už v létě 1942, v Terezíně se s nimi už nepotkali. Fredy Hirš v Terezíně byl, ihned po příjezdu HT zachytil, sehnal jí práci a zapojil ji do svých aktivit. Měl pracovní zařazení „pracovník péče o děti“.
1:10:20	Koncerty se konaly ve sklepích. Navštěvovala divadlo i koncerty, Broučky, Requiem, slyšela klavíristku, která po válce odešla do Anglie [Alice Herzová-Sommerová?], Prodanou nevěstu – ta se konala v tělocvičně, v prostoru dnešního muzea. Akce měly velký význam pro běžné vězně, umění lidi motivuje, aby to nevzdali. Paralela k dnešku – studentská akce na 17. listopadu. Vstupenky nebyly, jak moc to bylo dostupné, si nevzpomíná, ale o všem se vědělo. Obden byly někde kulturní akce. HT se ničeho aktivně neúčastnila, o divadle tehdy nevěděla nic. – Osud rodičů: otec bydlel zvlášť, několik měsíců ho nevěděli, onemocněl tuberkulózou, pak nastoupil do transportu, pravděpodobně ho poslali rovnou na smrt. Detaily už si narátorka nevybavuje, cítí, že mnoho vzpomínek je zkrácených, mnoho věcí nevědomě potlačila a už si je nedokáže vzpomenout.
1:19:02	Jedna kamarádka z Terezína (Růžena ?) žije v Izraeli, prošla Osvětimí a ta si uchovala mimořádně přesné vzpomínky. Ale nepřeje si zaznamenání. – Příklad německé akurátnosti, která je narátorce velmi nepříjemná: dostali z Německa dotazník na své pracovní povinnosti během věznění, aby jim mohl být vypočten za tuto práci důchod. – Vzpomínky na Františka Mišku, „Johnyho“, s nímž se HT přátelila. Miška potom odjel stejným transportem jako otec narátorky do Osvětimi. – HT v Terezíně pracovala v Bauschulle, často pracovali přes noc.
1:31:22	V Terezíně zůstala do konce války, rodiče a bratr odešli na podzim 1944. Nezažila tu osvobození, 4. května 1945 odešla se skupinou děvčat (a jeden muž, „Erišek“, profesor Klíma z FF UK) podzemními kasematy z tábora ven a šly do Bohušovic, přijely vlakem do Prahy na pomoc. Pravděpodobně šlo o nějakou tajnou terezínskou stranickou buňku, připojila se k nim. Přišli do Klímova prázdného bytu. Pomáhali červenému kříži, dělali pomocné práce, živili je lidé z domu. Později si s jednou z terezínských kamarádek požádaly o volný byt a žily v něm. Do bytu po rodičích nikdy nešla. Hledala na seznamech Židovské obce, zda nejsou mezi živými, ale marně.
1:42:48	Chtěla si udělat maturitu. V Terezíně se vzdělávala, na večerních přednáškách. O prázdninách 1945 se zúčastnila tříměsíčního maturitního kurzu. Kamarádka spolubydlící byla Františka Münzová, studovala FF UK, po únoru 1948 emigrovala a HT zůstala v bytě sama. Zde po svatbě žila s manželem. Od podzimu 1945 studovala na filosofické a pedagogické fakultě UK dějiny a tělesnou výchovu. Ústav pro tělesnou výchovu byl v Opletalově ulici. – Zázitky z návratu. Jediné místo, kde ji

	<p>přivítali s otevřenou náručí, byl házenkářský oddíl. To (spolu s odkazem Fredyho Hirsche) ji přivedlo ke sportu.</p>
1:50:47	<p>Studium na UK. Na Historii studovala u prof. [Karla?] Stloukala české dějiny. Na fakultě TV byli bezvadná parta, patřila do početných studijních ročníků, byla aktivní ve studentském spolku při Vysokoškolském sportu. Dostala se do výběru Národního mužstva. – Zdravotní následky Terezína. – U Stloukala neudělala zkoušku, neměl rád tělocvikáře a vzdělané ženy. – Přestoupila na zeměpis, během studia začala pracovat jako asistentka na katedře a k zeměpisu se nikdy nedostala. Konec studia v roce 1950. – Antisemitismus v české společnosti. – O skupině uprchlíků z Terezína: komunistické pozadí těchto lidí je jen dojem HT. S KSČ sympatizovala, jako celá generace. Do strany HT [tehdy] nevstoupila. Nezajímala ji politika, o roce 1948 by nevěděla nic, kdyby si to později nepřečetla. Svatba v roce 1948. Manžel: spolužák z fakulty (Ladislav Tráva). Absolvent tělesné výchovy a češtiny, měl divadelní minulost, hrál (za války) v plzeňském Divadle mladých. Oba pracovali ve studentském výboru při Svazu vysokoškolského studentstva. Kamarádi z divadla (mj. M. Horníček) ho přemlouvali, aby šel k divadlu. Za války byl totálně nasazen v Německu. Po válce zůstal taky sám, zařídili si společný život. Vychovali tři dcery. Manžel učil tělocvik na VŠCHT, koncem 60. let těžce onemocněl, zemřel ve věku 62 let. Rodinný klan je dnes silný a drží při sobě. – HT si díky válečným zkušenostem cení obyčejných věcí a rodiny. Kdo přežil [holocaust], vyčítá si celý život, že on přežil, zatímco příbuzní ne. Není to štěstí. HT o tom mluví až teď ve stáří. Pokusila se rodinu znovu vybudovat a zdá se, že se to povedlo. Rodičovství pro ně s manželem bylo podstatné. Manžel sám přišel brzy o rodiče. – Na jevišti ho nikdy neviděla. – Zemřel v roce 1984.</p>
2:06:08	<p>Osudy narátorky po studiích: učila nejprve na pedagogické a lékařské fakultě, tělesná výchova byla organizovaná společně pro všechny vysoké školy. V roce 1952 byly založeny katedry tělesné výchovy, původně jako prvek branné výchovy. Ministerstvo školství přidělilo HT na lékařskou fakultu, byla tam spokojená, s kolegy učiteli se znala. V roce 1953 katedra tělesné výchovy na AMU hledala náhradu za stávající pedagožku, vyžádali si HT. Později vznikl na DAMU Kabinet tělesné výchovy a byl zájem přizpůsobit výuku tělocviku charakteru oborů, které se na fakultě učí. Paní Kröschlová, Petr Pacht aj. DAMU je „její“ škola, zůstává dodnes v přátelském styku s řadou studentů. Její přeřazení k divadlu bylo direktivní rozhodnutí.</p>
2. NAHRÁVKA	
2:10:07	<p><i>(komentáře k fotografiím)</i> Snímek ze skautského tábora ve Stříbrné Skalici před vypuknutím války, rok 1938. – Snímek ze zimní rodinné procházky s lyžemi na Bílou Horu v Praze. Jaké bylo typické dobové lyžařské oblečení. – Jaký byl osud fotografií, jakým způsobem se zachovaly (<i>přerušeno návštěvou sousedky asi 5 minut</i>), část fotografií mezi mamčinými sourozenci, kteří stihli emigrovat, část maminka ukryla do bedny ve sklepě v Růžové ulici. Po válce si šla k sousedům pro schovanou postel a kabát a našla ve sklepě i bednu. Historikám o tom, jak sousedé nemohli vrátit, co k nim Židé před transportem dali, se dnes s kamarádkami smějí. Tehdy to nevnímaly citlivě, to až později.</p>
2:23:50	<p>Fotografie z bytu v Růžové ulici č. 1. Na společné pavlači se opalovali, bylo jim tam dobře. Snímky s bratrem otcem a maminkou z podzimu 1941. – Fotografie lidí z kurzu v Dlouhé ulici, přeškolení organizované Fredym Hirschem. Spoluúčastnice kurzu odešly prvním transportem do Lodže. Mezi učiteli paní Kummermannová [?]. Taneční sál souvisel s s terasou, na níž se fotili. Domu se říkalo Opereta, protože dole v divadle [dnes Divadlo v Dlouhé] se hrála opereta. – Během studia pracovala ve Spolku posluchačů tělesné výchovy. Se skupinou dětských sirotek odjela jako doprovod na ozdravný pobyt do Švédska. Po cestě vlakem přes rozbombardované Německo</p>

	<p>pocit'ovala zadostiučinění, později se ten pocit změnil. Tábor byl u Götteborgu, na 300 dětí bylo 6 nebo 7 průvodců, starali se jim o program, než byly rozděleny do rodin. HT ve Švédsku zůstala na celé léto, zůstala s jedním dítětem a přitom si vyjednala účast na tělocvičném kurzu. Kamarádka Olga tam zůstala taky. V září se vracela do Prahy kvůli studiu a v prosinci jeli pro děti a vezli je domů.</p>
2:37:10	<p>Během léta byla u rodiny Maslowových a starala se o všechny děti. S rodiči si vyjednala týdenní volno na kurz na Lillsvedu, kurz cvičení žen v domácnosti, základem „švédská gymnastika“. U nás byl základem pohybové výchovy Sokol, dril, cvičení na nářadí, forma. Vedle toho švédská gymnastika sleduje užitek. Podobný rozpor znovu poznala na DAMU, kde se opět střetla s formálními přístupy (J. Kröschlová), přičemž sama sledovala praktický užitek cvičení. – Univerziáda v Paříži 1947. – Instruktažní fotosérie o fázích startování, foceno asi na Masarykově (dnes Velkém) stadionu na Strahově. – Sportovala už na škole, ne z vlastní vůle, atletika jí šla, trénovala, ale ne moc (<i>konec komentářů k fotografiím</i>).</p>
2:47:54	<p>Přechod na DAMU byl direktivní. Během studia se HT projevovala aktivně, byla proto vybrána na budoucí tělovýchovné katedry. Později ji vyměnili za Jarku Olivovou. Vedoucím katedry tělesné výchovy na AMU byl spolužák Jiří Soukup, katedra byla mezifakultní, včetně Umprum (Vysoké školy umělecko-průmyslové). Sestava katedry: Jiří Soukup, František Drdáký, Vratislav Otomanský, Pavel Plch, Hana Trávová. Učili podle přípravy z vysoké školy. Lidé uměleckého založení se stavěli k drilu jinak. Posléze si na sebe navzájem zvykli. Tělovýchovné kurzy, lyžařské, vodácké. Tam se navzájem sblížili. V prvních dvou letech učila víc nejvíc na Umprum, pak jí připadla DAMU, učila i na Hudební fakultě. Prohlubovala se tím spolupráce studentů těchto škol, spolupráce začínala v tělocvičně. HT začala chodit hodně do Disku i do hodin jiných učitelů. S Jarmilou Kröschlovou si neporozuměli, byla odborně perfektní, ale nepřizpůsobivá. S Evou Kröschlovou už se dokázala domluvit. Tehdy vycházeli ze švédské gymnastiky. Student divadla potřebuje pohyblivost, zdraví, odvahu. Zavedli výuku akrobacie. Novým impulsem byl příchod mladého gymnasty Petra Pachla. Prosadili pravidlo, že žádný student herectví nesmí být osvobozen od tělocviku, bude-li osvobozen, nemůže pokračovat ve studiu.</p>
2:58:04	<p>Vliv švédské školy. Na fakultě tělesné výchovy je učil profesor [Jiří] Wála a profesor [Ladislav] Servus, oba odchovanci švédské školy gymnastiky. Tanec jako takový neměli, pohybovou výchovu je učila skvělá paní [Jarmila] Jeřábková. Na DAMU později vyučovali „dvojkolejným“ systémem, který měl vést k vzájemnému propojení: tělocvik a pohybová výchova. Dr. Plch učil šerm a jeden čas dokonce jeden čas studenti chodili jezdit na koni. Fakulta tělesné výchovy byla zaměřena sportovně, psychologická příprava studentů neprobíhala a chybí dodnes. Podceňuje se i hlasová výchova (na DAMU ji dostala od kolegyně hlasářek). Katedra tělesné výchovy byla ve Valentinské ulici, vedle učil prof. [František] Rauch hru na klavír. Později v budově FAMU. Učili na sále na DAMU, využívali bazény v YMCA a v Podolí. – Jako pedagožka byla ke studentům velmi náročná v důrazu na docházku a snahu, ne tolik na výkon. Později se stalo zvykem klasifikovat akrobacii a předvést sestavu. – Byli poválečná generace nadšenců, kterým bylo dopřáno dělat to, co chtějí, a byli fandové.</p>
3:09:24	<p>Po příchodu na DAMU postupy, aby příprava byla vhodná pro divadelníky. Systém nebyl připravený, krátká etapa konzervatoře nepřipravila systém. Každý pedagog to hledal. Sami z vlastní iniciativy hledali způsoby, jak učit pohyb. Radovan Lukavský obcházel hodiny a díval se, co dělají kolegové. Jeden ročník DAMU dokonce cvičil na spartakiádě (Iva Janžurová) s vysokoškolským družstvem. Profesor [Jan] Seehák skládal hudbu pro pohyb. Přípravu zvládala s dítětem v kočárku, nemohla zůstat doma. – Jiné profesní aktivity mimo výuky na DAMU neměla. – Při přípravě systému</p>

	<p>pohybovky pro DAMU jí pomáhal manžel. – HT se radila s kolegy vyučujícími, co by jejich studentům prospělo, ale málokdo jí dokázal poradit. Jiří Srnec pomáhal jako instruktor na kurzech, později si na hodinách vybíral herce pro Černé divadlo. Jeho podněty mohla upotřebit ve výuce. Herci dostávali velký vklad v pohybové i hudební oblasti, všeobecné i speciální. E. Kröschlová učila výborně dobové tance. Pohybovou výchovu učila i paní [Šárka] Lipská. V oblasti pohybových dispozic nebyl rozdíl mezi studenty na fakultách, ani mezi uměleckými a dalšími.</p>
3:21:03	<p>(<i>záznam na video</i>) Příchod na DAMU, s tím související nové impulsy. Přišla v roce 1953, učila přes třicet let. (<i>Přerušeno telefonem.</i>) Přišla z lékařské fakulty, direktivou. Manžel byl v mládí u divadla, jiné informace o divadle neměla. Byli tehdy nadšenci pro pohyb. Na Umprum uspěla, ale dál to bylo složitější. Snažila se poznat prostředí, divadlo, nároky studia. Postupně se přikláněli k akrobacii a všestrannosti, chtěli dát základy zkušenosti z různých sportů a disciplín, které využijí při práci v divadle. Kabinet pohybové výchovy spojil učitele tělocviku, sportů i oborové pohybové výchovy. Herci a loutkoherci měli tělesnou výchovu klasifikovanou. Jako učitelé tělesné výchovy měli možnost účastnit se přijímacích zkoušek. – Studenti speciální konzultace k rolím nežádali, až později chodili za Pachlem nebo Plchem.</p>
3:33:45	<p>Příchod na AMU/DAMU. Které děkany na fakultě zažila. Nebyl zájem být děkanem, bralo to čas na vlastní práci. Antonín Dvořák byl direktivní, autoritativní. V 60. letech dokonce přiměla profesorský sbor, aby chodil cvičit. Dvořák taky chodil. DAMU byla ve všech dobách kolektivní instituce, talent se uznával. Fr. Götz cvičit nechodil, byl to starý pán, Salzer možná někdy přišel. – Vedoucí katedry Ladislav Zajíc vydupal ze země Poněšice. Letní kurzy tu začínaly v roce 1960 na holé louce, potom se z toho stal slavný letní tábor s vybavením. Podařilo se to díky osobním kontaktům, Zajíc se znal s rektorem Bojanovským. Na Poněšice byla osobní vazba, tam se studenty stanovali na holé louce. Původně jezdili na Lipno (do roku 1959), po zaplavení přehradou hledali náhradu.</p>
3:45:33	<p>Černé divadlo Jiřího Srnce. Zažila jejich první představení. Srnec poznala jako studenta, byl aktivní, jezdil jako instruktor na kurzy. Zázitek, když jeho divadlo poprvé viděla. Je to „šílená dřina“. Srnec byl všestranně připravený dělat útvar, který spojuje tolik věcí dohromady. – HT vedla řadu let každé pondělí cvičení pro absolventky. Jako AMU měli výhodu živé hudby studentek z Hudební fakulty, chodily tam i herečky z černého divadla, znala je. – Pohybové divadlo, pantomima. – Vztah k divadlu. Vztahy se studenty bývaly osobní, často sledovala osudy svých studentek. Čas pro divadlo byl omezený rodinou a třemi dětmi. Bez osobního zaujetí na těchto fakultách není možné pracovat.</p>
3:55:13	<p>Jakým dalším aktivitám se věnuje po odchodu z fakulty? Odešla v roce 1988, těžce onemocněla. Souběžně s DAMU pracovala jako cizojazyčná průvodkyně, po odchodu ze školy pokračovala. Zkušenosti z DAMU byly užitečné. – Události roku 1989 a DAMU, sledovala je z nemocničního lůžka. Události roku 1968 prožila. Po zkušenostech nacistické okupace to těžce nesla. Její generaci se zhroutil část života. Má vysoké sociální cítění, okupace znamenala velké zklamání. Byla členkou KSČ od konce 50. let. Kolegové z katedry tělesné výchovy AMU ji tehdy přesvědčili, aby vstoupila a mohla prosadit různé věci. Od války přitom má problémy čemukoliv věřit, rok 1968 tomu dal definitivní ránu. Role DAMU v událostech roku 1968? Děkan Sklenčka, osobní rozhovory o situaci. Protisovětská nálada mezi studenty. Napjaté ovzduší, dva roky si lidé na fakultě nevěřili. Situace Jana Císaře ve vedení fakulty. Sklenčka ze školy odešel, HT zůstala. [<i>Komentáře k děkankám z období normalizace na přání narátorky vyřazeny, cca 0:04:30.</i>] Stávka na DAMU? Má jen z do slyšení, osobní situace byla tehdy složitá, protože manžel onemocněl. Nezná podrobnosti.</p>

